Zokirova. D.S.
FarDU pedagogika kafedrasi katta o‘qituvchisi

TARBIYA JARAYONIDA ETNOPEDAGOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

Annotatsiya *Ushbu maqolada o‘quvchilarning tarixiy bilimlarini boyitish, milliy g‘urur tuyg‘ularini rivojlantirish uchun me’moriy yodgorliklarga oid materiallardan foydalanish masalasiga- bag‘ishlangan.*

Kalit so‘zlar*: tarbiya, davr, madaniyat, milliy iftixor, madaniy meros, madrassa, maqbara, tarixiy bilim, ko‘rgazmali usul, ekskursiya.*

Аннотация *В данной статье рассматривается вопрос использования материалов, связанных с памятниками архитектуры, для обогащения исторических знаний учащихся и развития чувства национальной гордости.*

Ключевые слова*: образование, эпоха, культура, национальная гордость, культурное наследие, медресе, мавзолей, исторические знания, демонстрационный метод, экскурсия.*

Abstract *This article is devoted to the issue of using materials related to architectural monuments to enrich students' historical knowledge and develop a sense of national pride.*

Keywords*: education, era, culture, national pride, cultural heritage, madrasa, mausoleum, historical knowledge, demonstration method, excursion.*

Mustaqil O‘zbekistonning milliy istiqlol mafkurasi va “Qadrlar tayyorlash milliy dasturi” xalqimiz ming yillar davomida yaratgan, asrab – avaylab kelayotgan bilim xazinalariga, boy qadimiy merosimizga asoslanadi. Chunki, ota-bobolarimiz hayot tajribalari natijasida yaratilgan o‘git va pandnomalarida, dunyoviy bilimlarida vatanni asrash, ulug‘lash kabi insonparvarlik g‘oyalari mavjudki, ular nafaqat bugungi kundagi, balki kelajakdagi avlodlar uchun ham ahamiyatli va qadrlidir. Shu bilan birga o‘tmish madaniy merosimizni o‘rganish jamiyat va fan taraqqiyoti uchun zarur bo‘lgan dolzarb masalalardan biri ekanligini anglagan hukumatimiz milliy qadriyatlarning zamonlar sinovidan o‘tgan, insoniyat uchun foydali tomonlarini tiklashga kirishdi. Shuningdek, sobiq Sovet tuzumi davrida xalqning bir qadar unitilgan, insonparvarlikka yo‘g‘rilgan qadriyatlari va ularning afzalliklarini o‘rganish bugungi kun taqozo qiladigan asosiy masalalardan biriga aylandi. O‘quvchilarda vatan tuyg‘usini rivojlantirishning pedagogik asoslarini vujudga keltirish yo‘lida ilmiy tadqiqotlarni olib borish bugungi davr talabidir. Shaxsning eng qadirlangan tuyg‘ularidan biri, uning vatanga bo‘lgan tuyg‘usidir. Biz o‘quvchilarda Vatan tuyg‘usini rivojlantirish to‘g‘risida fikr yuritishdan oldin “vatan”, “vatanparvarlik” tushunchalarining mazmuni, mohiyati haqida to‘laroq tasavvurga ega

bo‘lishimiz lozim.

Etnopedagogika – bu xalq pedagogikasining ildizlariga asoslangan holda yosh avlodni tarbiyalash, milliy qadriyatlarni singdirish va ularni kelajak hayotida qo‘llashga yo‘naltirishni o‘z ichiga oladi. Tarixiy tafakkur esa insonning o‘z ajdodlari tajribasini anglab yetishi, milliy an’analar, odatlar va madaniyatni o‘rganish orqali jamiyat taraqqiyotiga hissa qo‘shishida muhim omildir. Talabalar uchun tarixiy tafakkur faqat o‘tmishga qaytish emas, balki milliy an’ana va qadriyatlarni zamonaviy sharoitda uyg‘unlashtirib, kelajak rivojiga yo‘naltirish imkoniyatini yaratadi. Bugungi ta’lim tizimi nafaqat nazariy bilimlarni berishga, balki shaxsning ma’naviy yetukligini oshirishga ham xizmat qilishi lozim. Shu jihatdan qaraganda, talabalar ongida etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish ularning milliy o‘zligini anglashiga, ijtimoiy faolligini oshirishiga va milliy iftixorni shakllantirishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Xalq pedagogikasining ta’lim jarayonida qo‘llanishi, tarixiy bilimlar asosida talabalarning ma’naviyatini boyitish va ularni jamiyatga foydali shaxslar sifatida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb muammolaridan biridir. Ushbu maqolada tarixiy tafakkurning ta’lim jarayonidagi o‘rni, etnopedagogik madaniyatni shakllantirishda milliy qadriyatlarning ahamiyati va talabalar ongida bu jarayonni rivojlantirish usullari keng yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim jarayonida xalq pedagogikasidan samarali foydalanish yo‘llari, milliy tarbiya vositalarining ahamiyati ham tahlil qilinadi.

“Tarixiy tafakkur asosida talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish” mavzusiga oid tadqiqot metodologiyasi quyidagicha tuzilishi mumkin. Ushbu metodologiya tadqiqotning maqsadi, usullari, bosqichlari va ishning amaliy asoslarini aniq belgilashga xizmat qiladi. Tadqiqotning maqsadi talabalarda tarixiy tafakkur asosida etnopedagogik madaniyatni rivojlantirishning samarali usullarini aniqlash va ularni amaliyotda qo‘llash imkoniyatlarini isbotlashdan iborat. Shuningdek, tarixiy tafakkur va etnopedagogik madaniyat tushunchalarining nazariy asoslarini o‘rganish, talabalarda ushbu madaniyatni rivojlantirishda tarixiy bilimlar va milliy tarbiya usullarining rolini tahlil qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va an’anaviy usullarni birlashtirgan holda tajriba o‘tkazish, tadqiqot natijalarini baholash va umumlashtirish kabi vazifalar ko‘zda tutiladi.

Oliy ta’lim muassasasida tarix va pedagogika fakulteti talabalari tajriba va nazorat guruhlari uchun teng taqsimlandi. Darslar, tajriba va tahlil jarayonlari uchun so‘rovnoma blankalari, multimedia materiallari (tarixiy filmlar, slaydlar), milliy an’analarga oid rekvizitlar (xalq o‘yinlari, sahna liboslari) ishlatildi. Talabalarda tarixiy tafakkur darajasining oshishi ularning tarixiy voqealarni tahlil qilish va ulardan xulosa chiqarish qobiliyatlarida namoyon bo‘ldi. Etnopedagogik madaniyatning rivojlanishi esa milliy qadriyatlar va an’analarga hurmatning kuchayishi bilan o‘lchandi. Tadqiqot jarayonida tarixiy tafakkur va etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish uchun samarali metodlar aniqlandi.

Tadqiqot shuni isbotladiki, tarixiy tafakkur asosida talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish nafaqat milliy o‘zlikni mustahkamlashga, balki talabalarning analitik fikrlash va ijodiy yondashuvlarini oshirishga ham xizmat qiladi. Ushbu yondashuv ta’limda kengroq

qo‘llanilishi uchun qo‘shimcha tajribalar va resurslar talab etiladi. “Tarixiy tafakkur asosida talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish” mavzusiga oid xulosa va takliflar quyidagicha shakllantirildi. Ushbu bo‘limda tadqiqotning asosiy natijalari umumlashtirilib, kelgusidagi ishlar uchun amaliy tavsiyalar beriladi. Tadqiqot davomida “tarixiy tafakkur asosida talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish” jarayoni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganildi. Quyidagi asosiy xulosalar qayd etildi: tarixiy bilimlar va o‘tmishni tahlil qilish qobiliyati talabalarda milliy o‘zlikni anglashni va o‘z xalqining madaniy merosiga hurmatni shakllantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ldi. Tarixiy tafakkur talabalarga o‘tmishdagi voqealardan saboq olish va ularni hozirgi hayot bilan bog‘lash imkoniyatini berdi. Xalq pedagogikasiga asoslangan usullar, xususan, xalq o‘yinlari, dostonlar va an’analarni sahnalashtirish talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirishda yuqori samara ko‘rsatdi. Bu usullar milliy qadimiyatlar bilan hissiy bog‘lanishni ta’minladi. Multimedia vositalari, jumladan, tarixiy filmlar, interaktiv xaritalar va innovatsion pedagogik yondashuvlar tarixiy bilimlarni qiziqarli va tushunarli qilib yetkazishda samarali vosita ekanligini isbotladi. Tajriba guruhida qo‘llanilgan usullar talabalarning milliy madaniyatga qiziqishini, tarixiy voqealarni tahlil qilish qobiliyatini va o‘z xalqiga hurmatini sezilarli darajada oshirdi. Nazorat guruhida esa an’anaviy usullar bunday darajada ta’sir ko‘rsatmadi. Tarixiy tafakkur va etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish talabalarning nafaqat intellektual, balki axloqiy va madaniy jihatdan ham yuksalishiga xizmat qildi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, an’anaviy va zamonaviy usullarni uyg‘unlashtirish talabalarda milliy o‘zlik va tarixiy ongni rivojlantirishda eng samarali yondashuv hisoblanadi. Shu bilan birga, bu jarayon ta’limning tarbiyaviy jihatini kuchaytirib, talabalarni o‘z xalqining boy merosiga yaqinlashtiradi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi: Tarix va pedagogika yo‘nalishidagi o‘quv dasturlariga etnopedagogik usullar (xalq ertaklari, dostonlar, milliy bayramlar) hamda tarixiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlarni kiritish, milliy tarixiy voqealarni o‘rganishga alohida e’tibor qaratib, ularni zamonaviy hayot bilan bog‘lovchi loyihalarni joriy qilish, dars jarayonida multimedia vositalarini (tarixiy filmlar, virtual ekskursiyalar, interaktiv xaritalar) kengroq qo‘llash, talabalarni faol ishtirok etishga undash uchun sahnalashtirish, munozara va jamoaviy o‘yinlarni tashkil qilish, amaliy mashg‘ulotlarni ko‘paytirish, ya’ni muzeylar, tarixiy joylar va madaniy yodgorliklarga sayohatlarni tashkil qilib, talabalarning o‘tmish bilan bevosita aloqasini ta’minlash, tarixiy rekonstruksiya yoki “O‘tmishdan xat” kabi ijodiy loyihalar orqali talabalarning analitik va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, o‘qituvchilar malakasini oshirish uchun etnopedagogika va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha maxsus treninglar tashkil qilish, shuningdek, tarixiy tafakkur va milliy madaniyatni o‘qitishda yangi metodikalarni ishlab chiqishga o‘qituvchilarni jalb qilish.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.Asqarova O‘. M. (2008). Pedagogika. Toshkent: “Talqin” nashriyoti. 2. Djurayeva S. N, Turdiyeva N. S, Baxronova, A. I. (2021). Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti nashri.

2. Doshanova G. I. (2021). Talaba-amaliyotchilar uchun metodik qo‘llanma. Nukus: Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti nashri.
3.Xoliqova, N. (2022). Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan nashriyoti.
4. Muhammedov G. “Inklyuzif ta’lim” Maqola. “Yangi O‘zbekiston” gazetasi 103-son 27.05.2023 yil.
5. Abdullaev, A. (2021). Etnopedagogika asoslari va milliy tarbiya tizimi. Toshkent: Fan nashriyoti.